

**Douglas S. Massey, Rafael Alarcón, Jorge
Durand en Humberto González**

*Return to Aztlan: The Social Process of International
Migration from Western Mexico**

JEANINE KLAVER

Return to Aztlan is een studie naar de migratie uit de westelijke hoogvlakte van Mexico naar de Verenigde Staten, een onderwerp waar reeds vele studies over verschenen zijn. Zo schreef Gamio al in de jaren dertig van de vorige eeuw een aantal belangrijke studies over Mexicaanse migratie naar de vs (Gamio 1930; 1931). Ook daarna zijn regelmatig andere studies verschenen die hebben bijgedragen aan het begrip van deze migratiebeweging. Het boek van Massey en zijn collega's verdient het echter om uit deze veelheid aan studies gelicht te worden, niet alleen vanwege zijn waarde voor de studie van Mexicaanse migratie maar ook vanwege het belang voor de studie van migratieprocessen in het algemeen.

Het meesterschap van deze studie ligt enerzijds in de wijze van benadering van het migratieproces – de theoretische invalshoek – en anderzijds in het gebruik van onderzoeksmethoden waarmee de uitgangspunten worden onderbouwd. Zoals de auteurs zelf al in de introductie van het boek aangeven, was er in de studies naar internationale migratie van Mexico naar de Verenigde Staten sprake van een 'overdaad aan meningen en een groot tekort aan feiten', een lacune die in *Return to Aztlan* wordt opgevuld.

Massey et al. laten in hun studie zien dat migratie moet worden beschouwd als een sociaal proces met een groot intern momentum dat zichzelf continu versterkt (iets wat Massey in latere studies de 'cumulatieve causatie' van migratie noemt). Hoewel zij niet de eersten zijn die migratie beschouwen als een sociaal proces (zie bijvoorbeeld de studies van Tilly & Brown (1967), Price (1963), MacDonald & MacDonald (1974) over kettingmigratie) is de meerwaarde van *Return to Aztlan* gelegen in het verbinden van verklaringen voor migratie op verschillende niveaus. In tegenstelling tot theorieën die migratie verklaren vanuit

* Berkeley: University of California Press, 1987

het individuele niveau (bijvoorbeeld neo-klassieke benaderingen) en theorieën die migratie verklaren op het macroniveau (bijvoorbeeld wereldsysteembenadering, dependenciatheorieën) wordt in *Return to Aztlan* aangetoond hoe verschillende niveaus in elkaar haken, niet alleen om te verklaren waarom mensen migreren maar ook waarom migratiestromen de neiging hebben aan te houden.

Op basis van onderzoek in vier gemeenschappen in West-Mexico laten zij zien hoe internationale migratie in eerste instantie zijn oorsprong vindt in de economische structuur van zowel de gebieden van herkomst als bestemming en hoe deze migratie vervolgens wordt bevorderd door de ontwikkeling van sociale netwerken. Zij formuleren daarbij zes basisprincipes volgens welke internationale migratie zich ontwikkelt:

- migratie vindt zijn oorsprong in structurele veranderingen in zowel de gebieden van herkomst als bestemming;
- als migratie eenmaal heeft aangevangen ontstaat er een sociale infrastructuur waardoor migratie van grote delen van de bevolking mogelijk wordt;
- wanneer migratie steeds toegankelijker wordt gaat het steeds meer onderdeel uitmaken van de overlevingsstrategieën van huishoudens;
- migratie wordt een zichzelf versterkend proces omdat als gevolg van migratie individuele motieven en aspiraties, huishoudstrategieën en gemeenschapsstructuren zodanig veranderen dat zij leiden tot steeds meer migratie;
- hoe tijdelijk migratie ook mag lijken, vestiging van sommige migranten is onvermijdelijk;
- sociale netwerken worden onderhouden door voortdurende (tijdelijke) terugkeer van migranten naar de gebieden van herkomst.

Deze basisprincipes lijken misschien erg voor de hand te liggen, toch is *Return to Aztlan* een van de eerste studies waarin ze niet alleen geëxpliciteerd worden maar ook ondersteund door een prachtige dataset.

Daarin ligt meteen de tweede kracht van het boek. Massey et al. verzamelden niet alleen data in de gebieden van herkomst maar ook in de gebieden van bestemming. De meeste studies over migratie tot dan toe beperkten zich meestal tot een van beide ‘uiteinden’ van het migratieproces. Door zowel in de gebieden van herkomst als in de gebieden van bestemming onderzoek te verrichten, wordt niet alleen een compleet beeld verkregen van het migratieproces maar ook van de sociale netwerken die beide gemeenschappen met elkaar verbinden. Door het combineren van een uitgebreide survey in vier (dorps-)gemeenschappen in Mexico en onder de migrantengemeenschappen in de Verenigde Staten met etnografisch materiaal (archief onderzoek, genealogieën van migranten en niet-migrant families, diepte-interviews met migranten et cetera) is een schat aan data verzameld.

Als bekend of onbekend meesterwerk, de studie van Massey en zijn collega's is een belangrijke mijlpaal geweest in het denken over migratie. Vanaf eind jaren '80 en begin jaren '90 is er, als reactie op de statische en vaak uni-dimensionele verklaringen van migratie tot dan toe, steeds meer aandacht gekomen voor de rol van sociale netwerken in migratie en het ontstaan van transnationale gemeenschappen (zie bijvoorbeeld Glick Schiller, Basch & Szanton Blanc 1995, Goldring 1992, Kearney 1995). Massey et al. zijn een van de eersten die op basis van uitgebreid empirisch onderzoek hebben laten zien hoe deze processen werken. Daarmee is *Return to Aztlan* niet alleen belangrijk voor diegenen die geïnteresseerd zijn in Mexicaanse migratie, maar voor iedereen die onderzoek doet naar migratieprocessen waar ook ter wereld.

Douglas S. Massey is hoogleraar sociologie aan de Universiteit van Chicago. Hij is (co-)auteur van veel boeken op het gebied van migratie en minderheden, o.a. *American Apartheid: Segregation and the Making of the Underclass* (1993), *Miracles on the Border: Retablos of Mexican Migrants to the United States* (1995) en *Worlds in Motion: Understanding International Migration at Century's End* (1998). Alarcón, Durand en González zijn onderzoekers van het Mexicaanse Colegio de Jalisco en de Universiteit van Guadalajara.